

Zbigniew Gruszka

Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Łódzki
e-mail: zgruszka@uni.lodz.pl

[Bibliotekarstwo, pod red. Anny Tokarskiej, Warszawa 2013, 727 ss.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/0860-7435.21.07>

W 2013 r. ukazał się podręcznik *Bibliotekarstwo*, którego przygotowanie podjęło się działające od wielu lat na rzecz grupy zawodowej bibliotekarzy i naukowej bibliologów Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Publikacja ukazała się pod redakcją naukową Anny Tokarskiej, reprezentującą śląskie środowisko naukowe. Autorami artykułów są pracownicy naukowcy Uniwersytetu Śląskiego (łącznie 22 osoby) oraz przedstawiciele: Uniwersytetu Jagiellońskiego (prof. dr hab. Wiesław Babik, dr hab. Diana Pietruch-Reizes), Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (Przemysław Ćwikowski), Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu (dr hab. Artur Jazdon), Uniwersytetu Wrocławskiego (prof. UW r. dr hab. Maciej Matwijów), Uniwersytetu w Białymstoku (prof. UW B dr hab. Jadwiga Sadowska), Uniwersytetu Warszawskiego (prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasparek), Biblioteki Gdańskiej PAN (dr Anna Walczak) i Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (Maria Wojcińska). Jeden autor (Agnieszka Koszowska) reprezentował Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

Podręczniki do nauki zawodu dla studentów i pracowników bibliotek stanowią ważny element dydaktyki akademickiej oraz pragmatyki zawodowej. Przygotowanie ich jest jednak trudne – z jednej strony wymagają doskonałej orientacji w literaturze przedmiotu, zwłaszcza tej najaktualniejszej, z drugiej – wiążą się z koniecznością koordynacji pracy zespołu autorów, włącznie

z trudem pogodzenia odmiennych punktów widzenia, rezygnacji z pewnych treści, wysiłku na rzecz scalenia pracy. Nie bez znaczenia jest też oczekiwana od autorów (i podręcznika) autorytatywność zawartych w nim rozstrzygnięć, często niemożliwa do satysfakcjonującego wykonania. W przypadku podręcznika do działalności praktycznej – praktyki bibliotecznej – trudność sprawia też tempo zmian otaczającego nas świata. Wymaga przewidywania rozwoju dyscypliny i to w takim stopniu, który sprawi, że podręcznik nie zdezaktualizuje się zaraz po wyjściu spod prasy drukarskiej (por. Muszkowski, 1951, s. 13).

We wstępie do *Bibliotekarstwa* możemy przeczytać, że podręcznik w założeniu jest adresowany nie tylko do studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, ale i do bibliotekarzy kształcących się na kierunkach nawiązujących do bibliologii i informatologii oraz bibliotekarzy praktyków. Ma zatem spełniać wymagania zarówno adeptów zaznajamiających się dopiero ze sztuką bibliotecarską, jak i praktyków, którzy pracują zawodowo i pragną podnieść kwalifikacje.

Autorzy podręcznika odwołują się do syntezy naukowej z zakresu bibliotekarstwa, zapoczątkowanej przez prof. Zbigniewa Żmigrodzkiego (Tokarska, red., 2013, s. 18), pod którego redakcją *Bibliotekarstwo* ukazało się dwukrotnie: w 1994 i 1998 roku. Struktura nowo wydanej książki została jednak opracowana od podstaw i znacznie poszerzona. Świadczy o tym objętość książki, która w stosunku do wydanego w 1998 r. podręcznika wzrosła o blisko 300 stron (z 458 do 727). Zmienił się też układ treści, którą podzielono na 6 obszernych modułów przedstawiających organizację pracy biblioteki. Pomieszczenie niezbędnej wiedzy bibliotecarskiej w modułach wydaje się być zamysłem słusznym, pozwalającym spojrzeć na bibliotekę przez pryzmat realizowanych przez nią funkcji. Dzięki takiemu zabiegowi czytelnik łatwiej może pojąć złożoność pracy biblioteki oraz docenić potrzebę specjalizacji w zawodzie bibliotekarza. Na każdy z modułów składa się od 5 do 10 rozdziałów.

Wraz ze wzrostem objętości podręcznika zmieniło się podejście autorów rozdziałów do zagadnień bibliotekarstwa. Biblioteki ulokowano w globalnej przestrzeni informacyjnej. Zdaniem autorów, ujęcie to implikuje wyjście poza dotychczasowe ramy bibliotekarstwa oraz wymaga interdyscyplinarnego spojrzenia – uwzględniającego przede wszystkim naukę o zarządzaniu (zarządzanie strategiczne, jakością, zasobami bibliotecznymi i ludzkimi itp.).

Moduł I ma charakter wprowadzający. Zawarto w nim informacje na temat miejsca bibliotek w przestrzeni informacyjnej i systemie kultury, podstaw prawnych funkcjonowania bibliotek, ich typologii i misji oraz relacji bibliotekarstwa z bibliotekoznawstwem, bibliologią i informatologią. Zamieszczone mu w tej części opisowi zagadnień historycznych związanych z rozwojem

bibliotek poświęcono stosunkowo niewiele miejsca, a podane informacje posłużyły do przedstawienia interesująco zarysowanej rozbudowanej typologii bibliotek, przedstawiającej bogactwo rodzajów instytucji, ich zadań i celów. Tym sposobem kolegium redakcyjne z powodzeniem wykazało miejsce i rolę bibliotek w systemie kultury, które – podobnie jak archiwa i muzea – stanowią jego niezbędny element.

W omawianym module szczególnie istotne wydają się rozważania teoretyczne lokujące i określające relacje bibliotekarstwa z bibliotekoznawstwem oraz wskazujące miejsce bibliotekarstwa w obszarze bibliologii i informatologii. Autorka rozdziału poświęconego tym zagadnieniom (E. Gondek) uporządkowała historyczne i współczesne koncepcje dyscypliny naukowej, a w innym rozdziale przybliżyła metody badań stosowane w bibliotekarstwie. Trzeba bowiem powiedzieć, że charakterystyka współczesnego bibliotekarstwa bez ukazania szerszych zależności nie jest możliwa, gdyż – jak pokazują to autorzy poszczególnych rozdziałów i konstrukcja podręcznika – często czerpie ono w metodologii z dorobku innych dyscyplin, poczynając od metod historycznych, a kończąc na metodach zaczerpniętych z pedagogiki i nauki o zarządzaniu.

W module *Organizacja i zarządzanie zasobami* mniejszy nacisk położono na charakterystykę zbiorów w postaci drukowanej. Uwagę autorów skupiły w przeważającej części zasoby elektroniczne, które doczekały się już co prawda stosownej literatury, jednak dotychczas zazwyczaj rozproszonej. Obszernie zostało opracowane zagadnienie digitalizacji: rys historyczny, metodyka, przebieg, jej znaczenie, jak również platformy służące do udostępniania zbiorów cyfrowych – biblioteki cyfrowe. Moduł ten dostarcza najważniejszych i wyselekcjonowanych informacji; wynika to zapewne z przyjętej formuły podręcznika, jak również ograniczonego miejsca (notabene w 2012 r. Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich wydało, odnotowaną w bibliografii zawartej w podręczniku, pracę zbiorową *Biblioteki cyfrowe* pod red. M. Janiak, M. Krakowskiej i M. Próchnickiej, która liczyła blisko 550 stron!).

Nie mogło zabraknąć w podręczniku niezbędnych wiadomości na temat podstaw opracowania formalnego i rzeczowego zbiorów (moduł III: *Organizowanie informacji w bibliotece*), wraz z teorią dotyczącą najpopularniejszych języków informacyjno-wyszukiwawczych. Przedstawione informacje przygotowują czytelnika do pracy nad opisem bibliograficznym i tworzeniem charakterystyki wyszukiwawczej dokumentów w systemach zautomatyzowanych (które – w zarysie – opisano w rozdziale IV.3); zostały przedstawione w zwięzły i czytelny sposób, właściwy dla tego rodzaju wydawnictw. Podkreślić należy to, że obok posiadającej już w Polsce bogatą literaturę Uniwersalnej

Klasyfikacji Dziesiątej, po raz pierwszy włączono do podręcznika bibliotekarstwa podstawowe informacje o Klasyfikacji Biblioteki Kongresu stosowanej w kilku bibliotekach naukowych w Polsce.

Autorzy przedstawili niezbędne minimum dotyczące technologii informacyjnych – od podstawowego opisu rozwoju standardów komputerowych, Internetu, serwisów internetowych, poprzez charakterystykę stosowanych systemów bibliotecznych, po różnorodne aspekty wyszukiwania, tworzenia i udostępniania informacji. Jak wiadomo, dynamika zmian w świecie cyfrowym powoduje, że wiele prac na temat technologii, w tym serwisów internetowych, nie przetrwało próby czasu. Trudno dziś orzec, jak będzie rozwijał się Internet i czy za kilka lat podręcznik będzie nadal aktualny w zakresie technologii informacyjnych. Nie ulega jednak wątpliwości, że podany zakres informacji na ten temat wypełnia lukę, która pojawiła się w literaturze bibliotekarskiej kilka lat po wydaniu podręcznika pod red. prof. Żmigrodzkiego. Podkreślić należy, że „nowe” *Bibliotekarstwo* zawiera zagadnienia, o których po raz pierwszy możemy przeczytać w polskim podręczniku do bibliotekarstwa, dotyczące społecznego wymiaru Internetu, cyfrowych wykluczeń itp.

Dwa ostatnie moduły wprowadzają czytelnika w nowe treści, po części oparte na nauce o zarządzaniu. Moduł V przedstawia działalność usługową, wydawniczą, projąkociową bibliotek, udostępnianie zbiorów, zagadnienia czytelnictwa, pedagogiki bibliotecznej i medialno-informacyjnej edukacji społeczeństwa. Bardzo dobrym pomysłem jest uwzględnienie w podręczniku zagadnień jakości w pracy biblioteki (rozdział V.3) oraz kwestii nowoczesnego zarządzania biblioteką (moduł VI) – zarządzania strategicznego, marketingu bibliotecznego, zarządzania finansami, zasobami ludzkimi, a także pozyskiwania środków zewnętrznych, które umieszczone zostały obok zagadnień znanych: kształcenia i nowych funkcji bibliotekarzy, etyki zawodowej, czy wreszcie problematyki projektowania bibliotek. Włączenie nowych treści do podręcznika uświadamia poziom zmian, jakie nastąpiły w bibliotekarstwie w ostatniej dekadzie, a które spowodowały, że współcześnie dyrektorzy bibliotek, aby sprostać wymaganiom stawianym instytucjom nauki i kultury, winni dbać nie tylko o wizerunek instytucji, ale czynić starania związane z pozyskiwaniem dodatkowych środków do realizacji zadań statutowych oraz właściwie stymulować rozwój czy kompetencje pracowników.

Z uwag natury szczegółowej – choć autorzy zarejestrowali w podręczniku fakt, że trwają prace nad deregulacją zawodu bibliotekarza, przedstawiony stan prawny profesji nie został zaktualizowany, a jedynie pozostawiony w znaczeniu historycznym (Tokarska, red., 2013, s. 653, przyp. 8). I o ile w podręczniku nie może być miejsca dla spekulacji czy domysłów, o tyle wy-

mieniony rozdział był odpowiednim do przedstawienia, właśnie w znaczeniu historycznym, starań środowiska o zachowanie jego statusu prawnego (stanowiska Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Krajowej Rady Bibliotecznej, Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich itp.).

W toku lektury *Bibliotekarstwa* można odnieść wrażenie, że pewne rozdziały są nazbyt skrótowe; mam tu na myśli przede wszystkim rozdział V.5 (*Czytelnictwo i jego badania*), który enumeratywnie skupia się na opisie współczesnych inicjatyw. Warto rozszerzyć go podczas przygotowania ewentualnego wznowienia o wcześniejsze polskie doświadczenia w zakresie badań czytelnictwa, mające bogatą literaturę.

Nieco mylący jest tytuł podrozdziału 4.3 (*Regulaminy biblioteczne*), wchodzący w skład rozdziału V.4 (*Udostępnianie zbiorów*). Jego umiejscowienie w strukturze modułu V sugeruje, że będzie w nim mowa o zasadach tworzenia regulaminów oraz ich częściach składowych, natomiast faktyczna zawartość merytoryczna odnosi się w większości do zasad wypożyczeń międzyinstytucjonalnych. Dlatego też tytuł: *Wypożyczenia międzybiblioteczne* byłby tu właściwszy.

Wskazane uwagi nie umniejszają wartości pracy, jaką wykonali autorzy przygotowując „nowe” *Bibliotekarstwo*. Podkreślenia wymaga czytelna postać książki przygotowana na niezmiennie wysokim poziomie przez Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz solidnie opracowana podstawa bibliograficzna podręcznika. Zainteresowany czytelnik może zgłębić przedstawione w podręczniku zagadnienia nie tylko za sprawą zamieszczonych w każdym module niezbędnych przypisów (których dobór ilościowy i jakościowy – co istotne – nie utrudnia lektury książki), lecz również dzięki bogatej i wyczerpującej bibliografii załącznikowej zamieszczonej po każdym z rozdziałów. Dużą wartość dydaktyczną posiada też bibliografia ogólna na końcu książki, skupiająca najważniejsze opracowania ogólne, encyklopedyczne i słownikowe, tytuły czasopism i wydawnictw ciągłych, a także najprzystatniejsze strony internetowe, zgodnie z przyjętą zasadą, że ich zestawienie ma służyć „(...) szybkiej orientacji w najpopularniejszych serwisach związanych z książką, biblioteką i szeroko rozumianą informacją” (Tamże, s. 701). Korzystanie z podręcznika ułatwiają indeksy: przedmiotowy oraz osobowy, jak również przygotowany przez Jacka Tomaszczyka słownik angielsko-polski.

Bibliotekarstwo jest książką ważną i dydaktycznie potrzebną, unaoczniającą, jak skomplikowanym i wieloaspektowym organizmem jest biblioteka. Podręcznik pod redakcją Anny Tokarskiej winien na stałe zagościć w dydaktyce akademickiej.

Bibliotekarstwo, pod red. Anny Tokarskiej...

Bibliografia

- Muskowski, Jan. (1951). *Życie książki*. Kraków: Wydaw. Tadeusz Zapiór Wiedza – Zawód – Kultura.
- Tokarska, Anna. (2013). *Bibliotekarstwo*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.